

BLAD GOUD

*Stand van zaken inventarisatie en beleid
monumentale bomen in de gemeente Groningen*

ACTUALISATIE 2007

**Dienst RO/EZ
Stadsbeheer
maart 2007**

Inleiding

Bomen zijn belangrijk in de stad. Ze zijn belangrijk voor de leefbaarheid van het stadsmilieu, ze hebben onder andere een esthetische en een ecologische waarde en ze vertegenwoordigen een geïnvesteerd kapitaal. Bomen dragen bij aan de gezondheid van mensen doordat ze verontreinigde lucht (zoals uitlaatgassen) opnemen en hoge concentraties van fijn stof uit de stadse lucht verwijderen. In alle opzichten zijn bomen een waardevol bezit, waar zorgvuldig mee moet worden omgegaan.

Circa 75.000 bomen staan in straten en op pleinen. Daarnaast staan nog eens 100.000 in de grote parken en plantsoenen.

De waardering voor de boom uit zich ook in een grotere belangstelling voor het wel en wee van het bomenbestand en de houtopstanden in de stad, vooral wanneer het kappen van bomen wordt aangekondigd. Burgers verlangen van de overheid en andere betrokken partijen een zorgvuldige afweging en eisen grote terughoudendheid bij het verlenen van kapvergunningen. In het recente verleden heeft dat al geleid tot bijstelling van het kapbeleid en verbetering van de regelgeving. De behoefte aan een verdere bescherming van het waardevolle groen in de stad bestaat nog steeds. Ook de dagelijkse praktijk leert dat actualiseren en verfijnen van de bestaande regels nodig blijft.

Een goed bomenbestand is niet alleen een kwestie van beschermen, maar ook van in stand houden, of beheren en onderhouden. Speciale aandacht is er voor bomen, die in soort, grootte, leeftijd of standplaats iets bijzonders vertegenwoordigen: de monumentale bomen. Oude bomen worden in het stedelijk gebied steeds schaarser. Bovendien wordt de ruimte voor bomen door dynamiek en verdichting behoorlijk ingeperkt. De leeftijd van een gemiddelde stadsboom is minder dan veertig jaar. Een boom van 50 jaar of ouder mag in dit opzicht als bijzonder worden aangemerkt.

In 2000 heeft de gemeente Groningen een lijst met monumentale bomen opgesteld. Zowel de monumentale bomen op gemeentelijk als op particulier terrein zijn destijds in kaart gebracht. Elke boom kreeg z'n eigen paspoort, waarin alle gegevens van de boom zijn opgetekend. Naast een inventarisatie is in de nota 'Bladgoud' het voornemen gemeld om monumentale bomen op te nemen in bestemmingsplannen, een bijdrageregeling voor particuliere eigenaren in te stellen, een groencompensatie fonds op te richten en alle particuliere eigenaren te informeren over hun bezit.

In januari 2007 zijn de particuliere monumentale bomen in de stad opnieuw geïnventariseerd. De gegevens van de gemeentelijke monumentale bomen zijn bekend omdat deze continu geactualiseerd worden op basis van het drie jaarlijks onderhoud van de bomen. In de actualisatie 'Bladgoud' die voor u ligt worden de gegevens van zowel de particuliere als de gemeentelijke monumentale bomen vergeleken met de gegevens uit 2000. Naast de stand van zaken ten aan zien van de inventarisatie wordt ook naar de beleidsvoornemens uit 2000 gekeken. Wat is er gebeurd in de afgelopen zeven jaar? En hoe zien de beleidsvoornemens er nu uit?

1. Stand van zaken inventarisatie

In februari 2000 heeft de raad kennis kunnen nemen van de eerste inventarisatie van de monumentale bomen in de stad. Doel van de inventarisatie is het in kaart brengen van het meest waardevolle deel van het bomenbestand in de stad en het leggen van een extra basis voor zorg en bescherming van dit waardevolle groen. Zowel de monumentale bomen op gemeentelijk als op particulier terrein zijn in kaart gebracht. Het gemeentelijke bestand van

monumentale bomen wordt continu geactualiseerd op basis van het drie jaarlijks onderhoud van de bomen. De particuliere monumentale bomen worden apart geïnventariseerd. In 2000 was het voornemen om de lijst met particuliere monumentale bomen om de drie jaar te actualiseren. Echter bleken er binnen drie jaar zo weinig veranderingen te zijn dat we de inventarisatie nog drie jaar hebben uitgesteld.

Het begrip 'monumentaal' is gedefinieerd volgens de volgende criteria (APV).

1. Basisvoorwaarden:

- 50 jaar of ouder;
- redelijke conditie; minimaal 10 a 15 jaar nog te leven;
- karakteristiek (door natuurlijke groei en/of snoeiwijze ontstaan).

2. Specifieke voorwaarden:

- onderdeel van de ecologische infrastructuur;
- onderdeel van een karakteristieke boomgroep of laanbeplanting;
- onderdeel van een zeldzame biotoop;
- zeldzaam, gedenkboom;
- bepalend voor de omgeving;
- herkenningspunt.

Een boom wordt als monumentaal aangemerkt als deze voldoet aan alle onder 1. genoemde basisvoorwaarden en aan tenminste één van de specifieke voorwaarden onder 2. De vastgelegde criteria komen overeen met de criteria, die de Bomenstichting hanteert. Deze stichting legt ook nadruk op de cultuurhistorische waarde van bomen. In de gemeentelijke criteria is deze betekenis van bomen onder andere vervat in de voorwaarden, 'karakteristiek' of 'gedenkboom'.

In 2000 zijn in Groningen tegen de 3000 monumentale bomen geïnventariseerd: 1865 in gemeentelijk terrein en 1121 in particuliere grond. Opvallend is de toename van het aantal monumentale bomen in de afgelopen zeven jaar. Het aantal monumentale bomen is toegenomen tot bijna 5300 bomen: 4088 in gemeentelijk terrein en 1197 in particuliere grond. Vooral in de jongste leeftijdscategorie zijn veel gemeentelijke bomen bijgekomen, bijna 2000 bomen. Dit zijn bomen die bij de inventarisatie in 2000 nog niet de leeftijd van 50 jaar hadden en die dat in 2007 wel hebben bereikt. Bovendien is tijdens de inventarisatie in 2000 het Stadspark buiten beschouwing gelaten omdat dit als een apart object werd gezien. De monumentale bomen in het Stadspark zijn nu wel geïnventariseerd. Er zijn 277 bomen als monumentaal aangewezen in het Stadspark. De verdeling naar leeftijd is bij het particuliere bestand evenwichtiger dan bij het gemeentelijke bestand: de gemeentelijke lijst kent verhoudingsgewijs veel bomen met een leeftijd tussen de 50 en 60 jaar. Voor een totaal overzicht van gemeentelijke en particuliere monumentale bomen naar leeftijd verwijzen wij u naar bijlage 1.

Het aantal gemeentelijke monumentale bomen met een leeftijd van meer dan 100 jaar is afgenomen van 124 naar 67 bomen. Enerzijds is deze afname te verklaren doordat vanaf 2000 over de gehele stad 35 iepen ouder dan 100 jaar zijn gekapt in verband met iepziekte. Vooral in het Sterrebos en het Noorderplantsoen zijn veel iepen geveld door de iepziekte. Anderzijds hebben we in 2000 bewust een globale inventarisatie gemaakt van alle monumentale bomen. Van sommige bomen wisten we niet de exacte leeftijd en hebben we dat in geschat. In de afgelopen jaren zijn alle gegevens verder verfijnd, en nu blijkt dat we een aantal bomen te 'oud' hebben in geschat.

In Groningen hebben 374 bomen (zowel gemeentelijk als particulier) de respectabele leeftijd van 100 jaar en ouder bereikt. De oudste bomen variëren in leeftijd van 140 tot 320 jaar:

Coendersborg	Leilinde (± 1770)	± 230 jaar
Sterrebos	Eiken langs hoofdpad (± 1770)	± 230 jaar
Groenestein	Plataan voor villa (± 1860)	± 140 jaar
Zuiderbegraafplaats	Eiken (± 1860)	± 140 jaar
Noorddijkerweg	Linde voor boerderij	± 320 jaar

Monumentale bomen staan vooral in het centrum langs de singels, langs de oude hoofdradialen, met name de (Verlengde) Hereweg, in de Villabuurt en bij historische bebouwing (hofjes, kerken en bij oude boerderijen in de stedelijke randzone).

De Oranjewijk en Universiteitscomplex springen eruit als wijken met de meeste gemeentelijke monumentale bomen, voor de particuliere bomen zijn dat de Villabuurt en Ruischerbrug. Voor een totaal overzicht van het aantal gemeentelijke en particuliere monumentale bomen per buurt verwijzen wij u naar bijlage 2.

In de lijst van gemeentelijke monumentale bomen komen de lindes het meeste voor: alleen al in de binnenstad en directe omgeving staan al meer dan 100 als monumentaal aan te merken lindebomen. Kastanjes en eiken zijn eveneens een veel voorkomende soort. Bij de particuliere monumentale bomen zijn naast de genoemde drie soorten ook de beuk en de esdoorn goed vertegenwoordigd.

Een aparte categorie in de lijst van gemeentelijke monumentale bomen zijn de herdenkingsbomen. In totaal zijn er 169 herdenkingsbomen in Groningen. Deze bomen zijn geplant ter ere van een bijzondere gebeurtenis en worden meestal gemarkeerd met een herdenkingsplaatje. Vanwege de bijzondere gebeurtenis worden herdenkingsbomen extra beschermd. Daarom zijn ze opgenomen in de lijst monumentale bomen. Herdenkingsbomen hoeven niet monumentaal te zijn om aan de lijst te worden toegevoegd. Slechts 44 herdenkingsbomen zijn monumentaal.

Bij de inventarisatie is een redelijke conditie en een levensverwachting van meer dan tien jaar een voorwaarde voor opname in het register: de lijst bevat daarom geen 'slechte bomen'. De conditie (gezondheid en vitaliteit) van de particuliere monumentale bomen is zeer goed te noemen. Slechts enkele exemplaren kennen een probleem in de vorm van aantasting door ziekte of beschadiging. Het stedelijke milieu en de stedelijke ontwikkeling zijn een grotere bedreiging. Met de gemeentelijke bomen is het iets minder gesteld. Deze staan veelal op kwetsbare plekken in de openbare ruimte en staan meer onder druk.

2. Bescherming: Bestemmingsplan uniforme voorschriften

In 2000 is het voornemen uitgesproken om te onderzoeken in hoeverre uniforme voorschriften kunnen worden opgesteld ter bescherming van het waardevolle groen. In de bestemmingsplannen wordt nauwelijks aandacht besteed aan de bescherming van waardevolle bomen, bijvoorbeeld door het opnemen van de bestemming 'boom' of 'waardevolle houtopstand'. Het bestemmingsplan *Uniforme voorschriften voor monumentale bomen* zou daarin gaan voorzien, waardoor de monumentale boom als waardevol groenobject een toetsingscriterium zou worden bij de beoordeling van de bouwvergunning.

In de evaluatie kapbeleid die is uitgevoerd door de Bomenstichting en in april 2007 aan de raad wordt voorgelegd beoordeelt de Bomenstichting de status van monumentale bomen in

ons beleid als onduidelijk. De Bomenstichting adviseert de gemeente om de monumentale bomen op te nemen in het bestemmingsplan. In het voorstel naar de raad is echter aangegeven dat dit niet verstandig is omdat het niet daadwerkelijk een extra bescherming oplevert, maar hoogstens een extra procedurele stap (bijvoorbeeld een vrijstelling voor het verlenen van een kapvergunning). Bovendien wijzigt het monumentale bomenbestand voortdurend waardoor een bestemmingsplan nooit actueel zal zijn. Bestemmingsplannen worden niet frequent geactualiseerd of herzien. Daarom is het bestemmingsplan geen geschikt instrument om monumentale bomen te beschermen. Bij ruimtelijke ontwikkelingen wordt in de praktijk, via de verplichte groenparagrafen, al erg zorgvuldig met monumentale bomen omgegaan. In een groenparagraaf staan de technische randvoorwaarden, een omschrijving van de ecologische aspecten van het aanwezige groen en de relatie van aanwezige bomen tot het bomenstructuurplan 'BladWijzer'. Aan de hand van deze groenparagrafen kan de raad zorgvuldig afwegen of een ruimtelijke ontwikkeling onevenredige schade aan het monumentale bomenbestand aanricht. In tegenstelling tot het bestemmingsplan geeft een groenparagraaf gedetailleerde informatie over het bestaande groen in een plangebied en de consequenties voor het groen als gevolg van een ruimtelijke ontwikkeling. Bovendien worden in de groenparagraaf op basis van een definitief planontwerp de consequenties wat betreft handhaven, kappen, verplanten en herplanten van bomen aangegeven. Omdat het uitgangspunt van het kapbeleid voor alle bomen, inclusief de monumentale, al 'nee, tenzij...' is wordt geen aparte regelgeving voor monumentale bomen gecreëerd.

De status van een monumentale boom is hetzelfde als die van een boom met een stamdiameter groter dan 20 centimeter. Wel geldt bij het verlenen van een kapvergunning voor een monumentale boom een zwaardere afweging. Om een weloverwogen afweging te maken is het noodzakelijk de belangen van het behoud van de boom te toetsen aan de reden voor de verwijdering van de boom. Bij het vaststellen van het belang van de boom gelden een aantal criteria zoals vervangbaarheid, beeldbepalende-, cultuurhistorische-, ecologische-, dendrologische- en educatieve waarde. Een monumentale boom zal hoog scoren op de criteria beeldbepalende, cultuurhistorische en ecologische waarde. Bovendien is een monumentale boom vaak onvervangbaar omdat het tientallen tot honderden jaren kan duren voordat een boom de monumentale status heeft bereikt. In de praktijk blijkt dat op basis van de toetsingscriteria een kapvergunning voor monumentale bomen alleen wordt afgegeven voor een dringende reden of in verband met ziekte en gevaarstelling van de boom.

3. Bijdrage in instandhoudingskosten

De particuliere eigenaren van een als 'monumentaal' gekwalificeerde boom weten dat ze iets bijzonders in de tuin hebben staan. De particulier is verantwoordelijk voor het in stand houden van de boom en kan voor hogere onderhoudskosten gesteld worden.

Het is reëel dat daar een financiële bijdrage tegenover staat: tenslotte heeft de particuliere eigenaar de zorg voor een boom, die van waarde wordt geacht voor de omgeving, c.q. de stad. In de nota 'Bladgoud' uit 2000 is een voorstel gedaan voor een bijdrageregeling. Dit heeft begin 2002 geleid tot wijziging van de subsidieverordening waardoor particuliere eigenaren van een monumentale boom een subsidie kunnen vragen voor het onderhoud van de boom. Doel van de subsidieverlening is het ondersteunen van particuliere boomeigenaren voor het in stand houden van monumentale bomen. Per adres wordt 50% van de onderhoudskosten vergoed met een maximumbedrag tot 500 euro. Per eigenaar wordt slechts eenmaal in de 15 jaar een subsidie verleent.

Een bijdrage moet schriftelijk worden aangevraagd waarbij vermeld moet worden om welke boom het gaat en welke werkzaamheden uitgevoerd moeten worden. Bovendien moet bij de aanvraag een gespecificeerde offerte van een erkend boomverzorgingsbedrijf worden bijgesloten. Na beoordeling door de gemeente ontvangt de aanvrager een schriftelijke toekenning of afwijzing. Bij een toekenning van subsidie moet de uitvoering van de werkzaamheden binnen zes maanden gereed zijn. Na een schriftelijke gereedmelding bij Stadsbeheer wordt het werk gecontroleerd en na goedkeuring wordt de bijdrage overgemaakt.

De werkzaamheden moeten worden uitgevoerd door een erkend boomverzorgingsbedrijf. Alleen maatregelen om de levensduur van de boom te verlengen komen in aanmerking voor een bijdrage. Een eventuele reguliere snoeibeurt is niet iets wat specifiek bij monumentale bomen hoort: elke boom heeft baat bij een regelmatige snoeibeurt.

Het subsidiegeld is afkomstig uit het onderhoudsbudget bomen en is verbonden aan een subsidieplafond van 10.000 euro per jaar. Jaarlijks kan subsidie voor maximaal twintig aanvragen worden verleend, waarbij de aanvragen op volgorde van binnenkomst in behandeling worden genomen. Wanneer het subsidieplafond niet wordt bereikt, gaat het resterende bedrag terug naar het bomenonderhoud.

Bij de wijziging van de subsidieverordening werd uitgegaan van een gemiddeld aantal aanvragen van 15 tot 20 per jaar. De particuliere eigenaren zijn destijds op de hoogte gesteld van de subsidiemogelijkheid door middel van een publicatie in de gezinsbode. In de afgelopen vijf jaar zijn echter maar een paar aanvragen per jaar binnengekomen. Een reden hiervoor kan zijn dat veel particuliere eigenaren niet op de hoogte zijn van de subsidieregeling. Om meer bekendheid te geven aan de subsidieregeling zijn de particuliere eigenaren bij de inventarisatie in 2007 persoonlijk of per brief nogmaals gewezen op de mogelijkheid voor een bijdrage in het onderhoud van de boom. Een andere reden kan zijn dat het subsidiebedrag van 50% van de onderhoudskosten met een maximumbedrag tot 500 euro een te kleine bijdrage is in verhouding tot de totale onderhoudskosten van een monumentale boom of bomen. Deze variëren gemiddeld tussen 800 tot 3000 euro per subsidieaanvraag, waarbij de onderhoudskosten bij de helft van de aanvragen hoger zijn dan 1000 euro. De particuliere eigenaar moet de rest zelf betalen en wanneer die mogelijkheid er niet is zal de eigenaar afzien van onderhoud. Aangezien er nogmaals bekendheid is gegeven aan de subsidiemogelijkheid is de kans groot dat het aantal aanvragen in 2007 zal toenemen. Wanneer dit niet gebeurt moet worden overwogen om in 2008 het subsidiebedrag te verhogen tot een maximumbedrag tot 1000 euro. Hiervoor moet de subsidieverordening gewijzigd moeten worden.

4. Groencompensatie

De terughoudendheid bij het verlenen van kapvergunningen wordt ingegeven door de waarde die elke gezonde boom vertegenwoordigt, esthetisch, ecologisch, maar ook in geïnvesteerd kapitaal. De waarde van een boom wordt serieus genomen, vandaar dat bij kapaanvragen altijd een herplantplicht wordt meegewogen. De herplantplicht heeft ten doel het groen in de directe omgeving van de kapplaats op peil te houden. In principe wordt één op één herplant opgelegd. Dit betekent dat voor elke gekapte boom een boom moet worden aangeplant. Vanwege het ontbreken van een goede plantplaats is herplant niet altijd mogelijk. Het alternatief zoals dat in 2000 werd voorgesteld is dat de gekapte boom financieel gecompenseerd wordt. Met deze financiële compensatie kan een klein groenfonds worden opgebouwd.

In het groenstructuurplan, dat in april 2007 voor een opiniërende discussie aan de raad is voorgelegd, wordt een voorstel gedaan voor het instellen van een groencompensatieregeling. Wanneer bij planvorming groen moet worden ‘ingeleverd’ wordt hiervoor een prijs betaald. Een bedrag dat bestaat uit de aanlegkosten, vermeerderd met de gekapitaliseerde beheerkosten over een periode van 15 jaar. Dit wordt bij voorkeur besteed aan een nieuwe groeninrichting binnen het plangebied zelf. Wanneer dit niet mogelijk is, wordt het geld ter beschikking van de gemeente gesteld, met als doel dat het bestemd wordt voor een investering in groen in de naaste omgeving. In de uitwerking van het groenstructuurplan moet de mogelijkheid tot het instellen van een groencompensatieregeling nader worden onderzocht.

5. Communicatie

Het overgrote deel van de particuliere bomen hebben een plekje in het hart van hun eigenaar, ook zonder de monumentale status. De meeste eigenaren van een monumentale boom erkennen de waarde van een karakteristieke of bijzondere boom op hun grondgebied, niet in de laatste plaats als waardevermeerdering van hun eigendom. Voor de inventarisatie van de particuliere bomen is toestemming gevraagd aan de eigenaren. In slechts een enkel geval verleende de eigenaar geen medewerking aan de inventarisatie.

De particuliere eigenaren zijn op de hoogte gebracht van opname van hun boom in de lijst monumentale bomen en zijn gewezen op de mogelijkheid voor een bijdrage in het onderhoud van de boom.

Bij de evaluatie kapbeleid heeft de Bomenstichting voorgesteld het fenomeen monumentale boom een wat bredere publiciteit te geven, bijvoorbeeld door middel van het organiseren van activiteiten rond de monumentale bomen in de stad (wandelingen, lezingen, voorlichting). Voor het Noorderplantsoen bestaat al een beschrijving van een wandelroute langs bijzondere bomen. Om het belang van monumentale bomen te benadrukken wordt voorgesteld om een folder uit te geven met daarin informatie over monumentale bomen in Groningen.

Bijlage 1:

Overzicht gemeentelijke en particuliere monumentale bomen naar leeftijd in 2000 en 2007

	Gemeentelijk		Particulier	
	2000	2007	2000	2007
leeftijdscategorie				
50 t/m 59 jaar	1021	2945	103	185
60 t/m 69 jaar	541	411	214	137
70 t/m 79 jaar	119	321	227	190
80 t/m 89 jaar	37	127	238	204
90 t/m 99 jaar	23	48	122	174
100 jaar en ouder	124	67	217	307
herdenkingsbomen	*	169		
TOTAAL	1865	4088	1121	1197

* De herdenkingsbomen ontbreken hier omdat ze in 2000 nog niet gecategoriseerd waren

Bijlage 2:

Aantal gemeentelijke en particuliere monumentale bomen naar buurt in 2000 en 2007

		gemeentelijk		particulier	
		2000	2007	2000	2007
	BUURT				
0	Stadscentrum	57	49	13	13
1	Binnenstad- Zuid	122	138	77	76
2	Binnenstad- Oost	7	12	1	3
3	Binnenstad- West			20	17
4	Binnenstad- Noord	133	215	89	47
10	Schildersbuurt	55	59	7	10
11	Zeeheldenbuurt	14	18	7	8
13	Kostverloren	1	2	3	3
14	Vinkhuizen- Zuid	1	5		
15	Vinkhuizen- Noord	6	3		
16	Hoendiep			1	
20	Oranjewijk	314	456	2	20
21	Concordiabuur	24	24		2
22	Selwerd	3	5		
23	Paddepoel- Zuid		1		
24	Paddepoel- Noord		51		
25	Noorderhoogebrug			6	6
26	Universiteitscomplex	312	526		
27	Koningslaagte		344		
31	De Hoogte	3	28	1	14
32	Oost- Indischebuurt		42		3
33	Korrewegbuurt		25	1	3
40	Gerechtbuurt	130	236	45	54
41	Oosterparkbuurt	16	54	6	
41a	Het Oosterpark	2	119		
42	Bloemenbuurt		13		
43	Florabuurt	9	225		3
44	Damsterbuurt		14	38	36
50	Oosterpoortwijk	54	74	24	24
51	Industriebuurt	3			1
52	Euvelgunne			54	41
53	Middelbert			46	60
54	Engelbert			35	37
55	Roodehaan			5	3
60	Herewegbuurt	9	10	8	10
61	Rivierenbuurt	47	54		1
62	Helpman- West		18	33	1
63	Villabuurt- Oost	125	222	180	148
64	Helpman- Oost	77	103	10	33
65	Coendersborg	52	77	2	13
66	De Wijert- Noord	1	1		
68	Villabuurt- West	92	43	110	157
70	Laanhuizen	140	175		
73	Corpus den Hoorn- Zuid		24	1	6
74	Stadspark		277		
75	Peizerweg			14	9
80	Hoogkerk- Dorp	17	20	9	24
81	Hoogkerk- Zuid			16	17
82	Vierverlaten				9
83	Leegkerk		17	4	18
84	Dorkwerd	7	1	32	39
85	Bangeweer				13
86	De Held			21	10
90	Oosterhoogebrug	1	1	35	33
95	Beijum- Oost			2	
96	Beijum- West	3	95	22	18
97	Ulgersmabuurt& De Hunze	28	200	17	29
98	Ruischerbrug		6	124	125
	TOTAAL	1865	4088	1121	1197